

«Ἐγοράσθη ἀπὸ τὸ Κράτος.»
«Παρηγγέλη ἀπὸ τὸ Κράτος.»

Ἐννοεῖται ὅτι τὸ κράτος δὲν ἀγοράζει ἐντελῶς τὰ καλλιτέρα. Δὲν ἐνεργεῖ ὡς ἀγοραστής, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς πολιτεία. Ὅπως πάντοτε, αἱ προτιμήσεις του ἐπείσαν καὶ ἐφέτος εἰς τὰ ἔργα τὰ ὑποστηρίζοντα τὸ πρόγραμμα τῆς Δημοκρατίας. Λαϊκότητα τῆς εκπαιδεύσεως, γεωργίαν, αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ, ντισοναλισμὸν κτλ. Ἀλλὰ διὰ τὰ μὴ φανῇ τὸ κράτος ὅτι πολιτεύεται μόνον εἰς τὴν τέχνην, ἀγοράζει καὶ πολλὰ ἔργα, ἀδιάφορα πρὸς τὴν πολιτικὴν του, τὰ ὁποῖα προορῖζει διὰ τοῖς κήπους καὶ τὰ Μουσεία τῶν Παρισίων ἢ τῶν ἐπαρχιῶν. Νύμφας, πηγὰς, διακοσμητικὰ συμπλέγματα, γυμνά κτλ. Δὲν ἦσαν καθόλου ἐξαιρετικά τὰ ἀγορασθέντα ἐφέτος. Τὸ Κράτος ὁμῶς κάμνει συνήθως πῶς δὲν βλέπει.

Ἡ ἀποτυχία τῆς συγχρόνου γλυπτικῆς, παρ' ὅλην τὴν τεραστίαν παραγωγὴν της, εἶνε ἀσθένεια τῆς ἐποχῆς. Ὁ Ροντέν ἐξέθεσεν ἐφέτος ἓνα ριγλὸν κορμὸν γυναικὸς, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ξέρει νὰ κλάττῃ. Ἀλλὰ ὁ Ροντέν δὲν ἀρκεῖ δυστυχῶς νὰ ὀδηγήσῃ μίαν γλυπτὴν εἰς τὸν δρόμον της. Ὁ Ροντέν εἶναι καλλιτέχνης ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς προσπαθεῖ. Ἐκεῖνος ποὺ ὑπῆρξε μεγάλος ἦτο ὁ Καρπώ, καὶ μετὰ σιναγμοῦ πρέπει ν' ἀναπολήσωμεν τὸν πλάστην αὐτὸν τῶν ζωντανῶν ὀφαιότητων, αἱ ὁποῖαι εἶνε τελειωμέναι, μορφοποιημέναι, σταθεραὶ καὶ τῶς ἐλαφραὶ!

Οἱ νέοι γλύπται ξοδεύουν πολὺν γύψον καὶ μάρμαρον πρὶν ὑπολογίσουν τί πρόκειται ἀκριβῶς νὰ κάμουν καὶ ἂν πρέπει νὰ τὸ κάμουν. Εἶδα εἰς τὸ Σαλὸν τὴν αἰώναν ἀρρώσκει τῶν νέων νὰ στραπατσάρουν τὸ τάλαντόν των. Διότι τάλαντον θὰ πῇ ὅχι μόνον νὰ τὸ ἔχῃς (ὅλοι οἱ ἄνθρωποι σχετικῶς ἔχουν), ἀλλὰ νὰ ξέρῃς νὰ μὴ τὸ χαλάσῃς. Νὰ μὴ τὸ φορτώσῃς, νὰ μὴ τὸ τραβήξῃς, νὰ μὴ τὸ παραμορφώσῃς, ἀλλὰ νὰ τὸ

βρῇς καὶ νὰ τὸ ἀναπτύξῃς τέτοιο ποῦ εἶνε. «Γνώθι σαυτὸν» — εἰς πόσα ἐργαστήρια καὶ σπουδαστήρια δὲν ἔτρεπε νὰ κρεμασθῇ ἡ ἐπιγραφὴ τῶν Δελφῶν! Οἱ περισσότεροι γλύπται τοῦ Σαλὸν ἀπέτυχαν δι' αὐτὴν τὴν ἀνέργον ἀμαρτίαν τῶν νέων, νὰ μὴ θέλουν νὰ γνωρίσουν ἑαυτούς.

Εἰς αὐτὴν τὴν ἀτέραντον ἴκθυσιν τοῦ 1910, τὴν ὁποῖαν σχετικῶς εἰμποροῦμεν νὰ ὀνομάσωμεν ἀποτυχίαν, ἓνα ἀπὸ τὰ δέκα ἢ πέντε ἔργα ποὺ ἐπέπλευσαν εἶνε τὸ ἔργο τοῦ κ. Κ. Δημητριάδου. «L'homme». Πόση ἀρμονία ἀναβρῖζει ἐπὶ αὐτὸ τὸ ἰσχυρότατον μπροντίζον κομμάτι τοῦ Ἑλλήνος γλύπτου. Παριστάνει τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ἀφ' οὗ ἐπείσε νικημένος ἀπὸ τὴν μοῖραν, συγκεντρώνει μολαταῦτα μίαν τελευταίαν καὶ ὀριστικὴν προσπάθειαν διὰ νὰ σηκωθῇ πάλιν ὄρθιος καὶ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν ἀγῶνα, ἐναντίον ὅλων τῶν ἀντιπάλων δυνάμεων. Αὐτὸ τὸ ἀπλοῦν γυμνὸν ἐνὸς ἀνδρὸς εἶνε ὁλόκληρον σὺμπλεγμα, ἀφθονον εἰς κίησιν. Εἰς τὴν ἀριότητα τῆς πλαστικῆς του, εἰς τὴν καθαρότητα καὶ τὸ πλάτος τῆς ἀνατομίας του, εἰς τὴν σοφίαν του καὶ ἐκτάκτως γραφικὴν κίνησιν εἶνε ἓνα σύμβολον ὅλο τὰ ἀπλούστερα καὶ τὰ ὑποβλητικώτερα ποὺ εἰμποροῦσε νὰ στήσῃ σύγχρονος γλύπτης. Ἰδοὺ ἓνας καλλιτέχνης ὁ ὁποῖος πρὸ πολλοῦ ἀπέδειξεν ὅτι ξέρει νὰ μὴ χαλάσῃ τὸ τάλαντόν του. Ἀνέπνεε κανεῖς ὅταν γυρίζων ἀπὸ περιπλάνησιν εἰς τόσας ἀτυχεῖς ἀποπειράς γλυπτῶν ποὺ πορξήγησαν ἑαυτοῖς σταματοῦσεν ἐμπρὸς εἰς τὴν γαληνίαν ρώμην αὐτοῦ τοῦ μετάλλου εἰς τὸ ὅποιον ἓνας καλλιτέχνης, ἀπαθὴς εἰς τὰς πλάνας, τῶς λαμπρὰ ἐσυλλογίσθη καὶ ἐξετέλεσεν. Ἦτο ἀπὸ τὰ ὀλίγιστα τοῦ Σαλὸν! Ἀλλ' ἀποτελεῖ καὶ αὐτό, ὅπως καὶ τὸ περυσινόν, κομμάτι μεγάλης ὀλικῆς συνθέσεως διὰ τὴν ὁποῖαν ὑμῆξις νὰ γίνῃ εὐρύτερος λόγος.

Παρίσι

Ζ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ο ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΠΑΦΙΑΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ

Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἀρχαιοτάτου γνωστοῦ Ναοῦ τῆς Παφίας Ἀφροδίτης, τοῦ ἀναφερομένου παρὰ τοῦ Ὁμήρου, ἀπετέλει τὸ ἀντικείμενον μακρῶν ἐρευνῶν τῶν Ἀγγλῶν ἰδίως ἀρχαιολόγων ἐν Κύπρῳ. Ὁμὰς Ἀγγλῶν ἀρχαιολόγων προέβη εἰς ἀνασκαφὰς κατὰ τὸ ἔτος 1887 — 88 εἰς τὴν θέσιν Κονκλιὰ, ὅπου ἐπιστεύετο, ὅτι ἔκειτο ἡ παλαιὰ Πάφος καὶ ἡ τοποθεσία τοῦ ἀρχαιοτάτου ναοῦ τῆς Παφίας Ἀφροδίτης, τῆς λατρευομένης παρὰ τῶν ἐν τῇ νήσῳ Φοινίκων ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀστάρτης».

Ἀλλ' αἱ ἀνασκαφαὶ ἐκεῖναι δὲν ἔφεραν εἰς φῶς σπουδατὰ εὐρήματα. Διότι εὐρέθησαν μὲν πολλὰ ἐνερπύγραφοι πλάκες, ἀλλ' ἀνήγοντο εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Πτολεμαίων. Δύο ἀλλεπάλληλοι οἰραὶ λειψάνων ἀρχαίων κτιρίων ἀνεκαλύφθησαν. Ἡ ἀνωτέρω ἦτο Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ἡ κατωτέρω ἐξηκριβώθη ὅτι ἀνήκεν εἰς τὸν 3ον π.Χ. αἰῶνα. Αἱ ἐπιγραφαὶ ἦσαν γραμμέναι μὲ τὸ σύστημα Ἑλληνικὸν ἀλφάβητον καὶ ὄχι διὰ τῶν Ἑλληνο-Κυπριακῶν ψηφίων.

Κατόπιν εἰδοποιήσεως τοῦ κ. Κλεάνδρου Πισίδου, ὁ κ. Ρίτχερ συνοδευόμενος καὶ παρὰ τοῦ Γερμανοῦ ἀρχαιολόγου κ. Κορίτζκη, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς τὸ Παρτίδι, ὅπου καλεῖται ἡ θέσις, ὅπου εἶχον εὐρεθῇ παλαιότατοι ἐνερπύγραφοι πλάκες μὲ ἐπιγραφὰς διὰ τοῦ Ἑλληνο-Κυπριακοῦ ἀλφάβητου. Πέντε Κύπριοι συνώδενσαν τοὺς δύο Γερμανοὺς ἀρχαιολόγους.

Ἡ τοποθεσία Παρτίδι κατεῖται πέραν τοῦ Χά-Ποτάμι ὁ ὁποῖος ὁρῶν νοτιοδυτικῶς πρὸς τὴν θάλασσαν, χωρίζει, εἰς δύο τὴν χώραν — ἀποτελῶν σύνορον τῶν ἐπαρχιῶν Λεμνισσοῦ καὶ Πάφου. — Ἀνατολικῶς εὐρίσκεται ἡ ἐπαρχία Λεμνισσοῦ καὶ τὸ δάσος τοῦ Παρτιδίου ἀρχίζει ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν ποταμὸν κλιτύν. Δυτικῶς κατεῖται ἡ Πάφος μὲ τὸ χωρίον Κονκλιὰ, εἰς ἀπόστασιν δύο Ἀγγλικῶν μιλίων.

Ἡ παλαιὰ καὶ ἡ νέα ὁδὸς διέρχονται διὰ τοῦ Παρτιδίου, ἀπέχοντος 86 μιλίων ἀπὸ τὴν πρωτεύουσάν τῆς νήσου Λευκωσίαν. Ἡ τοποθεσία κατεῖται ἐπὶ ὀρεπεδίου. Δεξιὰ τῆς δημοτικῆς ὁδοῦ, πρὸς τὴν θάλασσαν, ἐν μέσῳ πυκνῶν δάσους ἐξ ἑλαιῶν, ξυλοκερατειῶν καὶ πρίνων καὶ εἰς δέκα λεπτῶν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ εὗρον τὰ πρῶτα εὑρήματα. Τὰ εὑρήματα αὐτὰ περιβάλλονται ἀπὸ πυκνοτάτους θάμνους καὶ χαμόδενδρα.

Οἱ ἀρχαιοκάπηλοι εἶχον ἐξαγαγεῖ ἀρκετὰς πλάκας ἐνερπύγράφους. Λιὰ ν' ἀποφύγουν τὴν καταδίωξιν τῶν ἀρχῶν εἶχον ἀποκόψει τὰς ἐπιγραφὰς, ἀλλὰς δὲ κατέστρεψαν μὲ πελέκεις καὶ κατόπιν μετέφεραν τοὺς λίθους δι' ἡμίωνων μέχρι τῆς θαλάσσης, ὅπου ἀνέμενον πλοίαρχα.

Τὰ εὑρήματα ἐκτείνονται ἐπὶ ἡμίων μιλίων εἰς μήκος καὶ τέταρτον μιλίου εἰς πλάτος. Τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν περιβάλλονται θέσιν πυκνῶν φυτῶν, ὅπου ἀσφαλῶς

θὰ εὗρισκετο ὁ ναός, ὁμοιάζουν πρὸς βάθρα ἀγαλμάτων, ὁποῖο ἔχουν ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας πλευρᾶς τετραγωνικὴν ἑσκαφήν.

Εὐρέθησαν ἄτιστα ἀγαλμάτια ἀπὸ ὀπτῆν γῆν—τέρρα κότες, ὅπως καλοῦνται γενικῶς—καὶ πλησίον αὐτῶν ἀνεκαλύφθησαν ἀμύπολλα πανάρχαια εἰδωλα περιεργότητας κατασκευῆς, ἐκ πηλοῦ Ὁ τεχνίτης φαίνεται ὅτι δὴν εἶχε πρόπλασμα ἄλλ' ὅτι κατεσκευάζε προχείρως καὶ ἐκ μέρους τοῦ ἀγάλματος, κατόπιν δὲ τὰ συνεκάλει ὅπως κάμνουν τὰ παιδιὰ διὰ κατασκευάζουν ἀνθρώπινα ὁμοιώματα ἐκ χιόνος.

Πολλὰ πέτραι φέρουν εἰς τὴν ὑψηλτέραν αὐτῶν ἐπιφάνειαν Ἑλληνο-Κυπριακὰς ἐπιγραφάς, πολλὰ τῶν ὁποίων διατηροῦνται καλῶς.

Περὶ τοῦ κυριικοῦ τοῦτου σωροῦ τῶν πυκνῶν ἐρειπίων, εὗρισκονται σποραδικῶς διήκοντα πρὸς τὴν θάλασσαν, εἰς ἀπόστασιν μερικῶν ἀγγλικῶν μιλίων καὶ ἄλλα μνημεῖα. Τάφοι πολλοὶ φαίνονται ἐγκατεσπαρμένοι κατὰ διαστήματα, εἰς μερικά δὲ σημεῖα φαίνεται ὅτι ἦσαν ὁλόκληροι νεκρόπολεις.

Καὶ ἀκολουθοῦντες τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν κατωφείραν φθάνομεν εἰς νέον σωρὸν πυκνῶν λίθων καὶ εἰς ἐρείπια κτιρίων, φαίνεται δὲ ὅτι ἦτο ἐκεῖ ἡ ἀποβάθρα ὅπου προσήγγιζον τὰ πλοῖα τῶν προσκυνητῶν τοῦ ναοῦ, οἱ ὅποιοι προσήρχοντο διὰ τὰ ἀφιερῶσθαι διάφορα ἀφιερῶματα εἰς τὸν ναὸν καὶ τὰ συμβουλευθῶν τὸν χρησμὸν τῆς Παφίας θεᾶς.

Ὅλα τὰ ἐρείπια αὐτὰ ἀποδεικνύονται ἀρχαιότερα τοῦ Δ'. π. Χ. αἰῶνος, μερικά δὲ δύναται ν' ἀναχθῶν μέχρι τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος. Ἐν γένει δὲ τὰ εὐρήματα κατ' οὐδὲν ὁμοιάζουν πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ εὐρήματα τῆς Νέας Πάφου, τῆς Κυπριακῆς Σαλαμῖνος καὶ τοῦ Κουρίου, τὰ ὅποια εἶνε μεταγενέστερα τοῦ τετάρτου αἰῶνος.

Τὰ πανάρχαια ἐκεῖνα κτίρια φαίνεται ὅτι κατεστράφησαν διὰ μίας ἀπὸ μέγαν σεισμὸν, ὁ ὁποῖος συνέβη περὶ τὰ τέλη τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος. Καὶ μετὰ τὴν καταστοφὴν ὁ ναὸς τῆς Παφίας ἀνηρέθη εἰς τὴν ἄλλην ὁχθὴν τοῦ ποταμοῦ, ὅπου σήμερον εὗρίσκεται τὸ χωρίον Κουκλιά. Τοῦτο ἐξηγεῖ καλλίστα τὴν ἐκεῖ ἀνεύρεσιν τῶν ἀνηκόντων εἰς ἐποχὴν ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὴν Μυκηναϊκὴν.

Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον, χάρις εἰς τὸν κ. Κλεάνθην Πιερλόην, ὁ ὁποῖος φαίνεται κατέχων πολυτίμους ἀρχαιολογικὰς γνώσεις, ἀνεκαλύφθη ἡ θέσις τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης Ἀστάρτης.

Ὁ κ. Ρίχτερ ἀφηγεῖται, ὅτι ἡ πρώτη ἀνακάλυψις ὀφείλεται εἰς ἓνα βοσκόν, ὁ ὁποῖος ἀνασκαλίζων μὲ τὴν γκλιτσαν τοῦ ἔδαφος, εὗρε πέτραν φέρουσαν ἐπιγραφὴν. Ὁ βοσκὸς εἰδοποίησε τὸν κουμπάρον του, ὁ κουμπάρος τὸν ἰδικόν του καὶ διὰ τῆς κουμπαρακῆς αὐτῆς ἀλύσεως ἐφθασεν ἡ εἰδήσις εἰς τὸν κ. Πιερλόην, ὁ ὁποῖος εἰδοποίησε τὸν κ. Ρίχτερ.

Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ ἡ Κυβέρνησις κατεσκευάζε νέαν δημοσίαν ὁδὸν διερχομένην πλησίον τῶν ἐρειπίων καὶ ὁ κ. Ρίχτερ μετ' ἀγανακτικῶς ἀναφέρει, ὅτι οἱ ἐπόπται—Ἀγγλοὶ ἀρκετῆς μορφώσεως—πολλάκις ἐχρησιμοποίησαν ἐνεπιγράφους πλάκας διὰ τὸ στρώσιμον τῆς ὁδοῦ. Ὁ κ. Ρίχτερ εἰδοποίησε θεόντως τὴν Βασιλικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἑπιστημῶν τοῦ Βερολίνου, ὡς καὶ τὴν Προσωπικὴν καὶ Σαξωνικὴν Ἀκαδημίαν.

Φαίνεται ὅτι τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀνασκαφῶν θ' ἀνάλβη ὁ διευθυντὴς τῆς ἐνταῦθα Γερμανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς κ. Δαίρπελδ.

Οἱ «Τάϊμς» ἐν τούτοις δημοσιεύουν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀγγλοῦ ἀρχαιολόγου κ. Χόγγαρθ, ὁ ὁποῖος ἐκφράζει ἀμφιβολίας ὡς πρὸς τὴν πεποιθῆσιν τοῦ κ. Ρίχτερ, τὴν ὅποιαν συμμερίζεται ὁ κ. Δαίρπελδ, ὅτι τὰ παρὰ

τὸ Ραυτίδι ἐρείπια ἀποτελοῦν τὰ λείψανα τῶν περὶ τὸν μέγαν ναὸν τῆς Παφίας Ἀφροδίτης—Ἀστάρτης συνουκισμῶν.

Ἡ ἐνθουσιώδης ἀναγγελία τοῦ κ. Ρίχτερ—γράφει ὁ κ. Χόγγαρθ—μὲ ὑποχρεώνει νὰ συστήσω δημοσίᾳ κάποιαν ἐπιφύλαξιν, μὴ τυχόν ὑποθετικὰς τινας δηλώσεις, περιεχόμεναι εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ κ. Ρίχτερ, ἡθελον ἐκληφθῇ ὡς ἀποδεδειγμένα καὶ ἀναμφιβήττοι.

Ὁ κ. Χόγγαρθ, ἐν τούτοις, ὁμολογεῖ, ὅτι τὰ λείψανα τοῦ Ραυτιδίου εἶνε ὑψίστου ἐνδιαφέροντος, ἀλλ' οὐδὲν ἐξ ὧν ἀναφέρει ὁ κ. Ρίχτερ δύναται νὰ τὸν πείσῃ ἀδιστακτικῶς, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ παναρχαίου ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης—Ἀστάρτης.

Ὁ κ. Χόγγαρθ ἦτο εἰς τῶν ἀρχαιολόγων, οἱ ὁποῖοι μετέχον τῶν ἀνασκαφῶν εἰς τὴν Κουκλιά κατὰ τὰ ἔτη 1837—8. Γνωρίζει καλλίστα, ὅτι κατὰ τὰς ἐκτὶ γενομένης ἀνασκαφῆς, ἡ ἀρχαιολογικὴ ἀξίη δὲν ἐπληξέ τὰ ἐρείπια τοῦ ἀναζητουμένου ναοῦ καὶ τὴν πεποιθησίν του ταύτην ἐξέθεσεν ἐν λεπτομερείᾳ καὶ μετ' ἐπιχειρημάτων εἰς τὸ βιβλίον του : «Τὰ δυσάρεστα τοῦ βίου ἐνὸς ἀρχαιολόγου». Οὐτε ἔχει ἀνευρεθῇ ἀκόμη εἰς τὴν Κύπρον λείψανόν τι τοῦ νωτέρου Ναοῦ τῆς Παφίας, πλὴν μίας Πίλης μετὰ λειψάνων περιτελισμάτος, τὰ ὅποια δὴν δύναται νὰ θεωρηθῶν ἀσφαλῶς ὡς ἀποτελοῦντα μέρος ἱεροῦ.

Ἀλλ' ἂν ἐτέρου οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς ἀρχαιολόγους, περὶ τοῦ ὅτι τὰ εἰς τὴν Κουκλιάν ἀνευρεθέντα ἀρχαῖα οἰκοδόμηματα ἀπετέλουν παραρτήματα τοῦ νωτέρου ναοῦ, τοῦ ὑφισταμένου κατὰ τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα. Τοῦτο ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ἀνευρεθεισῶν ἀναθηματικῶν ἐπιγραφῶν, ἰδίως δὲ ἐκ τῆς ἀνευρέσεως θαυμασίας τέχνης χρυσοῦς κροκίδος, φερούσης διάστικτον ἐπιγραφὴν ἀναφερομένην εἰς τὴν θεάν.

Ἡ χορεύτρια ὑρχαίων χορῶν

Θέσις